

Sámi allaskuvla

Sámi University of Applied Sciences

OAHPPOPLÁNA

Eamiálbmotfilosofiija

10 oahppočuoggá

1. OAHPPPOVTTADAGA NAMMA

Eamiálbmotfilosofija
Indigenous Philosophy

2. OPPALAŠ DIEĐUT OAHPU BIRRA

- OAHPPPOVTTADAGA KODA: OKT 101
- VIIDODAT: 10 oahppočuoggá (ECTS)
- OAHPU LÁGIDEAPMI: Oasseáiggis ovtta lohkanbajis, Sámi allaskuvllas

3. OAHPPROGRÁMMA GULLEVAŠVUOHTA

Kursa leat buot Bachelor-vuođđooahpuid oassi.

4. SISABEASSANGÁIBÁDUSAT

Dábálaš sisabeassangáibádusat alitoahpahussii. Sisabeassanvuodđu sáhtta leat juogo oppalaš lohkelbbolašvuotta (čeahan joatkkaskuvlla/logahaga) dahje realagelbbolašvuotta. Sámegeala gáibádusa sáhtta deavdit čuovvovaš vugiid mielde: Norgga joatkkaskuvllas sámegealla 1. dahje 2. giellan 2, Suoma logahagas eatnigielladutkkus dahje guhkes amasgielladutkkus ja Ruota gymnásas eatnigiellan (modersmål 200 čuoggá) dahje ođđeahigásaš giellan (moderna språk 200-300 čuoggá) dahje vástideaddji sámegealoahppu doaimbi njuolggadusaid mielde. Sámegeala gáibádusa sáhtta maid deavdit sámegeala lohkanbadjeoahpuin, 30 oahppočuoggá, dahje vástideaddji oahpuin dahje ceavzit giellageahččaleami maid Sámi allaskuvla lágida. Jus lea eahpesihkarvuotta man dási gelbbolašvuotta ohccis lea, de ášši ovddiduvvo fágalaš árvoštallamii ja meannuduvvo dán vuodul.

5. OAHPAHUSGIELLA

Dárogillii, dulkojuvvo davvisámegillii.

6. SISDOALLU

Álgoálbmogiid dávjá leat ipmirdan leat “dat geat leat earát”. Kanádalaš filosofa Charles Taylor lea dadjan dan ná; “dan ahte ipmirdit *daid earáid* boahhtá leat 21. Jahkeduháha stuorámus sosiála hástalus. Dat áigi boahhtá loahpahuvvot go oarjemáilmmi servodagat soitet áddet iežaset kultuvrra ja vásáhusaid leat norbman, ja eará kultuvrraid leat lávdin oarjemáilmmi geainnus ovdáneapmái».

Kursa lea juhkkujuvvo 4 fáddásuorgái vai oážžu ovdan dan man birra Taylor hupmá. Dat lea dieđateoriija, Servodat, politihkka ja álgoálbmotvuoigatvuodát, luondduoaidnu ja etihkka. Áigumuš lea ahte dát 4 fáddásuorggi galget oainnusindahkat rámmaid dasa mii álgoálbmotfilosofija lea.

Mii lea vuodđun álgoálbmotfilosofijii ja mot dat lea earálágan go eanet dábálaš vuohki doaimmahit filosofija? Dát gažaldat váldujuvvo ovdan dieđateoriija fáttás. Vai oážžu ovdan álgoálbmotmetodologijija metodalaš váldoáššiid, de sáhtta dan geahččat vuostálasvuodas nu gohčoduvvon oarjemáilmmi máhttolahkonemiin. Lea lunddolaš geahčadit Thomas Kuhns paradigmoahpágiid go Porsanger ja Kuokkunen váldiba dan ovdan iežaska dutkamis ja deattuheaba ahte dieđalaš buvttadeamit álohii dáhpuhuvvat paradigmmain. Kuhns ákkastallá ahte máhttobuvttadeapmi álohii dáhpuhuvvá ásahuvvon searvevuoda rámmaid siskkoalbe. Dán searvevuhtii leat dábálaččat gullan akademihkkarat geain lea lahkoneapmi dieđalaš máhttui mii lea huksejuvvo oarjemáilmmi dutkanárbevieruid ala. Eará máhtovuogit leat badjelgehččon, dulbmojuvvo ja vajálduhtton, nugo Taylor maid dadjá.

Luondduoainnu fáttás šaddá maiddá čieknudeapmi paradigma jurddašeapmái. Álgoálbmogat ja luondu leat lágalašgodđujuvvo oktii. Dávjá čuočuhuvvo ahte luonddu mekánalaš áddejuvvo man ala oarjemáilmmi dieđaideála lea huksejuvvo lea earálágan go álgoálbmogiid árbevirolaš

gaskavuolta lundui. Vai dán vuostálasvuhtii addojuvvo sisdoallu, de kursa váldá ovdan 2 iešguđetlágan idealaš oainnu luonddu ja olbmo luonddusaji ektui. Oarjemáilmmi objektiivvalaš oaidnu lundui, dan ruohhtasat gullet renesánsii, ja ollugat oaivvildit dan leat vuođđun otná ekokriisii. Dát oaidnu bohtá gehččot vuostálasvuodas aristohtalaš áddejupmái, mii lea eambo holisttalaš. Luondduoaidnu mii álohii lea čadnon álgoálbmogiidda. Dán digaštallamis mii sáhttit hupmat guokte iešguhtetlágan paradigma birra. Dát lea vuolggasadjin ipmirdit dan juo boahhti dálkkádatkriissa, dat lea juoga maid SA dutkan deattuha: «Lea áibbas čielggas ahte dálkkádat máilmmis rievdá dramáhtalaččat. Danin lea váttis einnostit dán ovdáneami guhkesáiggi rievdadusaid. Ártalaš guovllu álgoálbmogiin leat ollu oktasaš áššit go guoská sin hearkkes dillái dálkkádatrievdadusaid geažil. Dálkkádatrievdadusat bidjet árbevirolaš álgoálbmogiid bargosurggiid ja máhtu garra deattu vuollái. Mot dát bohtá váikkuhit álgoálbmogiid bargosurggiide ja eallinvuohká? Sámi allaskuvlla mihttomearri lea nannet árbevirolaš máhtu. Dát máhttu sáhtta váikkuhit hehtteme lassáneaddji dálkkádatrievdadusaid vuordekeahces ovdánahttindovdomearkkaid”.

Álgoálbmogiid servodatlaš dilli lea buorránan Davviriikkain maŋŋel 2. máilmmisoađi. Sihke máilmmiviidosaččat ja našuvnnalaččat leat davviriikkaid nátionálastáhtat mieđihan sápmelaččaide rievttalaš ja politihkalaš neavvuid mat galget nannet sápmelaččaid álbmogin. Dát gohčoduvvo multikultuvrralaš politihkkan. Mat leat multikultuvrralaš politihka váldoákkat? Mii multikultuvrralaš politihka bokte galgá fuolahuvvot? Kursa bohtá digaštallat dákkár mállet gažaldagaid fáttás servodat ja politihkka ja álgoálbmotvuoigatvuođat.

Fáddá etihkka lea filosofalaš suorgi mas lea sáhka dan birra mot mii berret dahkat. Min doaibmaeallin ii sáhte geahpiduvvot dušše láhttenuohká, mii dahkat nai juoidá ja dahkamiidda leat ákkat. Makkár geatnegasvuođat mis leat nubbi nuppi ektui? Mot galgat mii olbmot eallit? Mii lea lihkku? Maid mun berren dahkat? Mii lea buorre eallin? Dakkár gažaldagaid vástádusaid berre geahččat sihke kontekstuála ja eambo dábálaš áddejumi oktavuodas. Kursa bohtá váldit ovdan ehtalaš váldosurggiid bajásčuvgen dihte daid gažaldagaid álgoálbmotperspektiivvas.

7. OAHPPANJOKSOSAT

Studeanttat galget oahppat ja oažžut áddejumi filosofalaš ákkastallamiidda maid čielggasmahttet álgoálbmotfilosofii ja rámmaid ja eavttuid. Álgoálbmotfilosofiijat deattuhit ahte álgoálbmotfilosofii lea earálágan go oarjemáilmmi epistemologii ja etihkka. Dakko bokte go váldá ovdan dakkár filosofalaš fáttáid go etihka, dieđateoriija, luondduoainnu ja servodatdieđalaš áššečuolmmaid, geahččala kursa oažžut ovdan álgoálbmotmetodat- ja filosofii mihtilmasvuođaid vuostálasvuodas nu gohčoduvvon oarjemáilmmi filosofiiain.

Studeanttat galget:

-Oahppat dovdat dieđalaš teorehtalaš- ja ehtalaš váldosurggiid.

-Oahppat ákkastallat filosofalaččat kurssa 4 iešguhtet fáddásuorggi siskkobealde álgoálbmot perspektiivvas.

-Máhttit smiehttat kritihkalaččat iežas sajádaga dieđalaš álgoálbmotmáhtu hálldašeaddjin ja buvttadeaddjin, sihke go guoská daid doaimmaid dieđateorehtalaš ja ehtalaš oainnuide.

8. OAHPPAHAN- JA OAHPPANVUOGIT

Oahppofálaldat lea organiserejuvnon čuovvovaš osiide: logaldallamat (3 x 10 diimmu), seminárat (čálalaš ja njálmmálaš hárbjehallamat ja bagadallamat, 3 x 5 diimmu). Juohke čoaikkaneames lea okta seminárabeaivi (oktiibuot golbma).

9. GÁIBÁDUSAT BEASSAT EKSÁMENII

Studeanta galgá čállit vuosttaš oasis 750 sáni guhkkosaš ja nuppi ovtta goalmát oasis ovtta 1000 sáni guhkkosaš čállosa (esseija), mii guoská dan oasi fáddái (oktiibuot 2 čállosa) juogo akto dehe joavkkus. Čállosat addojuvvojit sisa iešguđet oasi maŋŋá oahpaheaddjin sohppojuvvon beaivemearrái ja juohke oassi árvoštallo sierra.

Bargogáibádusaide gullá oassálastit semináraide ja hárjehallamiidda.

10. EKSÁMEN

Loahpalaš eksámen lea čálalaš eksámen. Studeanta valje ieš fágii guoski fáttá ja perspektiiva. Dan galgá oahpaheaddji joavku dohkkehit. Studentii nammaduvvo bagadalli. Gáibiduvvo ahte studeanta bargá iešheanalaččat, ja čállá 10 siidosáš čállosa

Árvoštallan lea guovtti oasis, geatnegahttojuvvon bargguid dohkkeheapmi ja loahpalaš eksámen. Sihke čállosiid ja loahpalaš eksámena árvoštallá sierra nammaduvvon eksámenkommišuvdna (siskálas sensorat). Buot oasis galget leat dohkálaččat čađahuvvon ovdal go studeanta oažžu loahpalaš árvosáni.

Árvosátni eksámenis addojuvvo ECTS vuogádaga mielde, mas A lea buoremus árvosátni ja E lea vuolemus ceavzinárvosátni. F árvosátni mearkkaša ahte ii leat ceavzán.

11. LEA GO PRIVATISTTAIN VEJOLAŠ VÁLDIT DÁN FÁGA/FÁTTÁ?

Privatisttain ii leat vejolašvuohta váldit oahpu, geahča muđui U/A lága § 3-10.

12. KVALITEHTASIHKKARASTIN

Čujuhuvvo SA kvalitehtasihkkarastinvuogádahkii, ja makkár vejolašvuođat/geatnegasvuođat studeanttain lea árvoštallat Sámi allaskuvlla oahppofálaldagaid ja bálvalusaid kvalitehta.

Studeanttaid árvoštallan:

Studeanttat galget leat mielde árvoštallame oahppofálaldaga. Studeanttat galget árvoštallat sihke oahpu čađahettiin ja maŋŋel go oahppu lea čađahuvvon. Studeanttaárvoštallan sáhtá dáhpáhuvvat ná: 1) studeanttat árvoštallet maŋŋel deaivvademiid, juogo čálalaččat omd. sierra skovi deavdin dahje njálmmálaččat, 2) ságastallama bokte fágaoahpaheddjiin, omd. bagadallama oktavuodas dahje olles joavkkus, 3) go oahppu loahpahuvvon devdet sierra árvoštallanskovi.

Oahppofálaldaga oppalaš árvoštallan

Oahppofálaldat árvoštallojuvvo ollislaččat studeanttaárvoštallamiid, fágaoahpaheaddji fágareporttaid ja sensorreporttaid vuodul. Kvalitehtabuoridan doaibmabijut čađahuvvojit dáid vuodul. Fágaoahpaheaddji čállá ollislaš raportta maŋŋel go oahppu lea loahpahuvvon, mas maiddá bohtá ovdan makkár kvalitehtabuoridan doaibmabijut leat ovddiduvvon. Raporta ovddiduvvo oahppolávdegoddái, ja stivrii jus lea dárbu.

13. LOHKANMEARRI

Lohkanmearri lea 300 siiddu. Lohkanmearri sáhtá muddejuvvot ja rievdaduvvot ovttasráđiid oahpaheddjiiguin ja studeanttaiguin.

Geatnegahtton:

2008: **Aikio-Puoskari, Ulla** «*Sami servodaga dutki-diadalas vai politihkalas bargi?*» Sami diedalas aigecala 1: **3-13**.

- 1997: **Balto, Asta** «Arbevierru ja odda jurddaseapmi kultuvrras diehtosirdimis.» Diehtu ja gelbbolasvouhta Samis. Sami skuvla saddamin. Sami oahpposurggai diliin. A. Balto(doaim.) Karasjohka: Davvi Girji. **39-58.**
- 2012: **Balto, Asta Mitkija & Østmo, Liv:** *Multicultural studies from a Sami perspective: Bringing traditions and challenges in an Indigenous setting.* In: Educational Research, Australia.22(1) Special Issue in intercultural and critical education. Editor: Meeri Hellsten, Christina Rodell Olagac. Online: <http://www.iier.org.au/iler.html>. **15p.**
- 2003: **Eriksen, Edel Hætta** (doiam) «Arvvut.» *Samiske verdier.* Karasjohka: Davvi Girji
- 2012: **Eira, Inger Marie**» *The silent language of snow.* Sami traditional knowledge of snow in a time of climate change». A dissertation for the degree of Philosophiae Doctor, University of Tromsø. **44-48p**
- 1999: **Henriksen, Jan Erik**» *Meahcis lavostallan-sami servodaga arbevirolas fierpmadagat*». Sami diedlas aigicalla 1: **9-16**
- 1958: **Hætta, Lars, and Anders Bær**» *Muitalusat*». K. Bergsland(doiam) Oslo: Universitetsforlaget
- 2000: **Kuokkanen, Rauna**» *Eamialbmogiid maidasat*». Girjin. Oaidninvougit Sami Girjjalasvuhii. Ed. Irene Piippola. Inari. Kustannus Puntsi. **20-58p.**
- 2000: **Kuokkanen, R:** *Towards an indigenous paradigm from a Sami Perspective.* The Canadian journal of Native Studies 20.2
- 1997: **Kymlica Will**» *The politics of multiculturalism*», p.10-33. Oxford political theory
- 1999: **Rachels, James**» Chapter 2,6,8 og 12. Adapted from the Elements of Moral philosophy. by McGraw-Hill
- 2006: **Lethola, Veli-Pekka**» *Sami kulturdutkamusa hastalusat*». Samis. Sami kultuvrralas aigacala 3: **8-13p.**
- 2007: **Oskal, Nils**» *Muhtin diedafilosofias vattisvoudat vuoddidit eareomas algoalbmotmethdologia*». Sami diedalas aigicalla 1-2: **161-179p.**
- 2000: **Oskal, N:** *On nature and reindeer luck.* Rangifer 2-3, **175-180p.**
- 1989: **O`Hear, Anthony**» *An introduction to the philosophy of science*», **p.35-64.** Oxford University Press
- 2008: **Porsanger, Jelena**» *Bassejoga cachi. Galdot nuortasaamid eamioskkoldaga birra algoalbmotmetodologijjad* olis.1 1.kap. Algoalbmotmetologijjat ja galdokritihka **s.13-71.** Karasjohka: Davvi Girji
- 2011: **Porsanger, J., Guttorm, G:** *Arbediethu-fagasurorggi huksen in working with traditional knowledge: Communities, Institutions, Information Systems, Law and Ethics,* Diedut 1/2011, Sami allaskuvla. **33-38p**
- 2004: **Porsanger, Jelena:** *An essay about indigenous methdology.* Article in Special issue on North minorities. University of Tromsø.**15p.**
- 1987-1910: **Turi, Johan**» *Muitalus samiid birra Johkamohkki*» Sami Girjjit.
- 1994: **Taylor, Charles:** *Multiculturalism.* Princeton University Press. **25-73p.**
- 2000: *Objective nature in Enviroment and philosophy,* p 6-19. Routledge introductions to enviroment series